

РОЗДІЛ 7 ФОЛЬКЛОРИСТИКА

УДК 392.28+398.318+398.47

DOI <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2023.28.2.39>

ПОРІВНЯННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ТА КРИМСЬКОТАТАРСЬКОЇ ФОЛЬКЛОРНОЇ ТРАДИЦІЇ НА ПРИКЛАДІ СУДИЛИЩ НАД УПИРЯМИ-ЧАКЛУНАМИ

COMPARISON OF UKRAINIAN AND CRIMEAN TATAR FOLKLORE TRADITIONS ON THE EXAMPLE OF TRIAL OF VAMPIRE SORCERERS

Динікова Л.Ш.,

orcid.org/0009-0006-0876-0196

кандидат культурології, доцент,

доцент кафедри української мови, літератури та культури

Національного технічного університету України

«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

Бобко А.М.,

orcid.org/0009-0009-0553-9543

старший лаборант кафедри системного проектування

Національного технічного університету України

«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

Український та кримськотатарський народи мають довгу історію співіснування. Незважаючи на те, що історія ця була буремною, міжкультурна взаємодія та обмін мали місце. Адже народи, що довгий час мешкають на прилеглих територіях, неодмінно підпадають під вплив одне одного. Подібність деяких сюжетів та мотивів фольклору є закономірною. Проте саме сприйняття різними народами однакових образів стає дзеркалом, у якому якнайповніше відображається душа народу.

Образом спільним для обох культур є образ живого упиря-чаклуна. Його походження, а отже, і шляхи міжкультурного запозичення, є суперечливими. Серед дослідників домінують слов'янська та тюркська версії, але єдиної думки немає. Така ситуація робить упиря особливо цікавим в плані міжкультурної комунікації.

Персонаж цей має надзвичайно широке поширення, варіативність та гнучкість, ввібравши у себе історичні, культурні, світоглядні зміни народів-носіїв образу, проте залишаючи незмінною свою суть. Безперечно, вампір-упир відомий далеко за межами українських та кримськотатарських земель. Цікавий він саме своїми незмінними, а не мінливими рисами, що і створює можливість для порівняння.

Обидва народи – і українці, і кримські татари – сприймали упирів як факт реальної дійсності, що призводило до справжніх судових процесів, точніше самосудних судилищ над підозрюваними. Відомості про такі судилища можна знайти у письмових згадках їх сучасників. Одне з них описує Іван Франко, переповідаючи події, що відбулися у його рідному селі Нагуєвичі. Згадку про інше зафіксовано у літописі «Новий літописець» і стосується вона не українського, а кримськотатарського середовища. Ці випадки віддалені одне від одного у часі, географічно та культурно. Проте обидва мають багато спільного. І не є унікальними для свого народу.

Особливо варто підкреслити, що «підсудними» на цих судилищах були живі люди – члени громади, що мешкали серед інших, хоча звинувачували їх не у чаклунстві, а саме у тому, що вони були упирями, потаємно пили кров з інших людей. Незважаючи на те, що традиційно упир асоціюється з мерцем, у цих випадках винних шукали серед живих. Самі ж події, що призвели до «полювання» на упирів, мали неординарний і навіть шокуєчий характер для громади.

Ключові слова: упир, убир, чаклун, вампір, віщуни, тюркський фольклор, міжкультурна комунікація.

Ukrainian and Crimean Tatar peoples have a long history of coexistence. Although this history was tumultuous, cross-cultural interaction and exchange took place. After all, peoples who have lived in neighboring territories for a long time are bound to be influenced by each other. Similarity of some folklore plots and motifs is natural. However, very perception of the same images by different peoples becomes a mirror in which the soul of the peoples is reflected as fully as possible.

The image common to both cultures is a living vampire-sorcerer. Vampire origin, and therefore the ways of intercultural borrowing, are controversial for now. Slavic and Turkic versions dominate among researchers, but there is no consensus. This situation makes a vampire especially interesting in terms of intercultural communication.

This character has an extremely wide distribution, variability and flexibility, having absorbed historical, cultural, world-view changes of peoples who bear the image. But its essence leaving unchanged. Undoubtedly, a vampire-upiór is known

far beyond the borders of Ukrainian and Crimean Tatar lands. It is interesting precisely because of its unchanging but not changing features, which creates an opportunity for comparison.

Both peoples – Ukrainians and Crimean Tatars – perceived vampires or ghouls as a fact of real reality, which led to real trials, or rather, arbitrary tribunals of suspects. Information about such courts can be found in the written records of their contemporaries. One of them was described by Ivan Franko. He was recounting the events that took place in his native village Naguyevichi. A mention of else trial was recorded in the annals "New Chronicler" and it refers not to the Ukrainian, but to the Crimean Tatar environment. These cases are distant from each other in time, geographically and culturally. However, both have a lot in common. And they are not unique to their peoples.

It is especially worth emphasizing that the "defendants" in these trials were living people – members of community who lived among others, nevertheless they were not accused of witchcraft, but of being vampires that secretly drinking blood from other people. Despite the fact that a vampire is traditionally associated with a dead, in these cases a culprits were sought among a living. The events themselves, which led to the "hunt" for vampires, had an extraordinary and even shocking character for the community.

Key words: upiór, ubyr, ghouls, sorcerers, vampire, soothsayers, Turkic folklore, intercultural communication.

Постановка проблеми. Вампір – один із найпопулярніших персонажів світової культури. На сьогодні він знайшов своє втілення у різноманітних формах художньої творчості різних жанрів: від жахів до любовних романів та творів для дітей, виконуючи роль алюзії, метафори, яскравого образу, уособлення людських страхів чи бажань. Історія вампіра також багата. Це комплексний персонаж, що пройшов довгий шлях формування та перетворень у народній уяві, вбираючи зміни у культурній традиції, світосприйнятті, системі вірувань, об'єднуючи у собі міфологічні уявлення про навколишній світ та спостереження за реальною дійсністю. Чи не в кожній культурі світу існують свої надприродні кровопивці [1], а археологічні матеріали, що опосередковано свідчать про віру у таких істот, сягають глибини тисячоліть [2, с. 48; 1, с. 26, с. 79].

Сучасний вампір масової культури є прямим «нащадком» фольклорного упиря. Хоча між їх образами існує багато спільного та простежується пряма спадковість, упир – персонаж більш складний і багатогранний. Відоме сьогодні усім слово «вампір» є, так би мовити, окультуреною, літературною версією слова «упир», яка з'явилася у процесі популяризації та поширення образу Європою у XVIII столітті [1, с. 26]. Первинні ж етимологія та значення терміну досі остаточно не з'ясовані та викликають суперечки серед дослідників. Існує багато версій різного ступеня вірогідності та популярності [3, с. 215]. Більшість учених схильється до слов'янського походження слова – а отже, і персонажа. Проте існує припущення щодо тюркського походження, що також має свої аргументи.

Широке поширення, довга історія, багатозначність образу при його незмінній популярності у людській свідомості протягом століть робить вампіра, а точніше його фольклорну іпостась, віддзеркаленням певних аспектів народної свідомості, а також дає можливості співставлення та аналізу культур на прикладі сприйняття і трансформації цього образу.

Як зазначалося вище, істот, що полюють за кров'ю як за джерелом своєї життєвої сили чи могутності у фольклорі та міфології народів світу надзвичайно багато. Їх звички, зовнішній вигляд і природа відрізняються залежно від традиції й сильно варіюються [1]. Тому варто відрізнити різних вампірів народної уяви між собою. Це твердження так само вірне і для істот, об'єднаних під словом «упир». На відміну від сучасного вампіра популярної культури, який так чи інакше канонічно сприймається як живий мрець, упирі фольклору бувають живими і мертвими [3, с. 217]. Причому це істоти хоча і пов'язані між собою, але різні. Мертвий упир і став «предком» сучасного вампіра. Тоді як упир живий – це швидше чаклун, ніж живий мрець, проте народна уява чітко відокремлює його від чаклуна і прирівнює до упиря.

Цікаві свідчення про живих чаклунів-упирів зафіксовані у статті Івана Франка, опублікованій у 1890 р., що описує події 1831 р. – «Спалення упирів в с. Нагуєвичах в 1831 р.» [4, с. 101]. В основу цього матеріалу лягли записані свідчення очевидців та його особисті дитячі спогади: хоча сам І. Франко не був сучасником тих подій, вони мали місце у його рідному селі, і їх відгомін ще був відчутним у часи його дитинства.

Також згадка про чаклунів-вампірів міститься у «Новому літописці» XVII століття, який найвірогідніше базується на більш давніх записах. Особливість і цікавість цієї згадки в тому, що вона фіксує події, які відбулися серед кримських татар – смерть кримського царевича Малат-Гірея від рук вішунів, що його «зіпсували». Тобто описує не слов'янську, а кримськотатарську традицію [5].

Фольклорні уявлення, що лежать в основі обох описаних подій, навидовижу схожі, хоча й належать двом різним народам різних віросповідань та етнічно-мовних спільнот. Особливо ж цікавим стає їх подібність у контексті невизначеності прабатьківщини упиря-вампіра, який має або слов'янське, або тюркське походження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Як українська, так і кримськотатарська культури широко досліджені у працях багатьох науковців, де знайшли своє відображення та тлумачення найрізноманітніші аспекти побуту, світосприйняття, міфології і фольклору. Про мотиви, властиві обом культурам, згадує Л.П. Гуманенко у своїх дослідженнях кримськотатарської казки, зокрема на прикладі оповіді «Мудра дівчина» [6, с. 313]. Проте дотичні точки та взаємовплив не мали достатньої уваги науковців і заслуговують більшого вивчення.

Постановка завдання. Дана стаття ставить перед собою завданням проаналізувати та співставити уявлення про вампірів-чаклунів української та кримськотатарської народної традиції, спираючись на опис двох окремих судових справ, які було записано невдовзі після того, як вони відбулися. А також знайти та висвітлити дотичні та відмінні місця цих культур на прикладі широко поширеного, але дуже варіативного фольклорного образу.

Виклад основного матеріалу. Вампір – це не просто популярний персонаж сучасної масової культури, який зустрічається так часто, що вже став банальністю. Це багатий і глибокий образ, психологічним аспектам якого як віддзеркалення і втілення людського підсвідомого присвячено низку досліджень [1, с. 435]. Такий підхід однаково вірний як для вампіра сучасного, так і для упиря фольклорного. Проте фольклорний образ, який сприймався простим народом як факт реальної дійсності, а не уявне страховисько [4, с. 101], ввібрав у себе більше культурних особливостей.

Віра в упирів-вампірів була міцною не лише до кінця XIX століття, коли її фіксує І. Франко. Певною мірою вона жива і досі, втілюючись у широко поширених уявленнях про вампірів енергетичних: і сьогодні часто їх сприймають як цілком реальних людей. А подекуди у селах Східної Європи досі збереглося ставлення до потойбічного впливу фольклорних вампірів як до небезпеки цілком вірогідної. Більшою мірою це стосується упирів мертвих та подібних до них істот. Віра ж в упирів живих поступово майже стерлася із сучасної європейської свідомості.

1890 року у часописі «Київська старовина» було опубліковано статтю І. Франка «Спалення упирів в с. Нагуєвичих в 1831 р.» [4, с. 101]. Автор зазначає: «Розповіді про упирів, розміщені на сторінках "Київської старовини" освіжили в моїй пам'яті багато оповідей, що чув я ще в дитинстві, про жахливу подію, котра відбулася в моєму рід-

ному селі Нагуєвичих... в пам'ятному 1831 році. Оповіді ці... живуть і до сих пір» [4, с. 101].

Переповівши відомі йому від інформантів історії, прикмети та уявлення про упирів загалом, І. Франко, спираючись на записані О. Франко свідчення очевидців, переходить до опису «слідства» по виявленню та спаленню їх у Нагуєвичих. В 1831–1832 рр. Європою прокотилася епідемія холери з високою смертністю серед хворих [4, с. 107]. «То як була... холера, то перший умер піп... Але люди ще не знали, що то за слабкість, тай поховали його на цвинтарі. Гей, так десь за тиждень як зачнуть мерти люди! То зразу мерло по п'ятеро, шестеро, а далі по десятеро, по двадцатеро, а доходило до того, що й по п'ятдесят умерців на день в селі було. Страх такий на людей упав, що не суди Боже! Церкву замкнули, без попа й без дяка ховають... по два, по три або й по більше в одну яму кладуть.

...Десь там в горішнім кінці села бавилися діти... А один хлопець семиліток, Гаврило називався, каже до них:

– А знаєте, від чого ті люди мруть?

– Ну, від чого? – діти питають.

– Від упирів. То вони людей потинають.

– Ба, а ти відки то знаєш?

– Бо я й сам упир. Я сам свого тата й маму потяв. І знаєте, нічия мені кров не була така солодка, як їх.

Розбіглися діти по хатах, повідають одне татові, друге мамі, що Гаврило так і так говорить.

...На другий день була неділя... Приходимо в село, а там присяжні, десятники бігають по меже хати, всіх до церкви кличуть, старе й мале зараз має йти.

...коло церкви на цвинтарі всіх людей поставили рядами, один узяв на руки того хлопця – Гаврила – тай носить його поперед ті ряди.

– Пізнавай... котрі упирі.

...Зачали люди радитися, що то зробити з тими упирями, і врадили їх спалити на огні.

...Тільки терновий та ялівцевий вогонь може їм допекти, а інший ні» [4, с. 111–113].

І хоча жоден із звинувачених не признав вини, сільська громада почала екзекуцію: розвівши на вигоні тернове вогнище, розміром «як хата», скували «підсудних» путами для коней та одного за одним протягли на ланцюгу крізь полум'я [4, с. 113]. Така «методика слідства» почала приносити зізнання. Підхід до кожного із «підсудних» трохи відрізнявся: декого зразу потягли на багаття, когось спочатку намагалися змусити зізнатися, поступово знімаючи з нього одяг та кидаючи той у вогонь. Хлопчика,

із свідчень якого почалася розправа, не стали чіпати [4, с. 115]. Трохи згодом він же впізнавав упирів в іншому селі – Ясениця Сольна – куди його спеціально для цього привезли селяни, почувши про подію у Нагуєвичах. Розправа почалася і тут, але її зупинив священик [4, с. 117].

Варто зазначити, що хоча селяни не бачили у такому «слідстві» нічого осудного, вища влада, дізнавшись про все, арештувала та судила вїта і катів [4, с. 117]. А отже, у часи І. Франка віра в упирів, хоча і була ще сильною, але по-справжньому поширеною тільки серед простого народу.

Зупинити холеру у с. Нагуєвичі спаленням упирів не допомогло. Проте це не змусило селян засумніватися в правильності прийнятого тоді рішення.

Наприкінці статті І. Франко згадує цікаву деталь, що чув від кількох старожилів с. Нагуєвичі у контексті суду над катами: «...хтось їм порадив, щоб сказали перед судом, що то не вони перші таку кару вигадали, але що за давніх часів усе такий суд бував. Зачали пани шукати в давніх паперах... І в тих паперах вичитали, що справді за давніх часів так судили» [4, с. 118].

Події, зафіксовані в «Новому літописці», відбувалися саме за давніх часів по відношенню до спалення упирів у с. Нагуєвичі – їх датовано 1590 р. або 1591 р. Проте вони мали місце не серед слов'янського, а серед тюркського населення.

Фольклору тюркських народів істота, подібна до слов'янського упиря, відома під іменем убир. Звукова подібність слів очевидна, проте їх етимологічна спорідненість вважається недоведеною. Однак, убир – не просто потойбічний кровопивця, що має схожу до упиря назву. Це доволі подібні за своїми особливостями істоти, якщо брати до порівняння упиря живого, а не мертвого. Убирем вважається злий дух, що селиться у тілі чаклуна, замінюючи собою його душу. Подібна причина перетворення людини на упиря також є широко поширеною в народних віруваннях, зокрема і українських [3, с. 217]. Хоча посмертна активність убиря теж можлива, в основному вони діють, будучи живими чаклунами.

Зважаючи, що міфологічна свідомість людини є не настільки схильною до систематизації та чіткого розділення на категорії, як фантазія сучасної людини, упирів та убирів можна вважати істотами аналогічними.

«Новий літописець», у притаманній своєму жанру стислій манері, фіксує інформацію про смерть від хвороби кримського царевича Малат-Гірея і його жінки. А також переповідає «розслідування», причиною якого стали ці події. У літописі

читаємо: «У тому ж році бусурмани, побачивши службу... кримського царевича Малат-Гірея, від якої їм утиски... великі, надіслали з Криму... віщунів, і його зіпсували. Воеводи ж, бачачи його хворобу велику, привели до нього лекаря арапа. Арап... сказав... що вилікувати його не можна, поки не знайдуть віщунів, котрі його зіпсували. І... віщунів привели до нього, і катував віщунів з тим, щоб йому підсобили. І віщуні йому говорять: «Якщо кров їх не вмерла, то їм можна підсобить». Та й той же арап... велів тим віщунам з себе метати кров у лохань; вони же з себе виметали всю кров, якою татари й татарки зіпсовані з царевичем. Той же арап почав їх запитувати: «Де чия кров?». І вони почали розказувати все по порядку: «Котра кров тай не завмерла і тією кров'ю помажуть того татарина чи татарку, і вони живі стануть». Царевича же кров і цариці вся завмерла, і вони сказали, що їм живими не бути. Царевича обидва і цариці і з ними татар багато і татарок всі померли... тих віщунів велів катувати міцно: за чиїм задумом... зіпсували; а після катування велів їх государ спалити. Той же арап почав говорити, що... в зуби покласти їх вудила кінські... бити по тілу не велів, а велів бити по стіні проти них; і вони все почали розказувати. Воеводи же, після катувань їх, веліли в полі спалити їх, а палив їх той же арап своєю майстерністю... А під час катувань ті віщуні говорили, що псували царевича і цариць і татар, пили з них з сонних кров» [5].

У літописі не використовується слово «убир», хоча зазначено, що віщуні, про яких іде мова, не просто згубили царевича Криму, а й самі були з Криму. А отже, повинні називатися тюркським словом. Найвірогідніше, так як літопис – твір офіційний, текст безпосередньо цього літопису має ознаки публіцистичного, а його автор – освічена людина, швидше за все, слов'янського походження, він використав більш звичне для свого середовища слово, не зберігши оригінальну назву. Але мова, без сумніву, йде саме про убирів.

Як бачимо, в обох описаних випадках – і у справі спалення упирів в с. Нагуєвичі, і в подіях, зафіксованих у «Новому літописці» – багато спільного. Щонайперше варто відзначити, що і у XVI, і у XIX століттях говорять про поглинання крові буквально, а не образно: мова йде про вампірів у прямому розумінні цього слова, а не про символічне позбавлення життєвих сил, назване випиванням крові. Також варто відмітити, що в обох випадках звинувачених спалюють на вогнищі, розведеному на ниві – вигоні чи полі. В процесі ж катування використовувалась

кінська зброя – пута чи вудила. Перший факт, найвірогідніше, продиктований практичними міркуваннями: велике вогнище потребує великого простору. А другий може мати як суто утилітарне походження, так і міфологічне. Тюркській традиції відома інша істота з подібною назвою «обур», чия лиходійна сила не діє на коней. Кінь у міфології загалом часто має особливе відношення до смерті і потойбіччя, в уявленнях про виявлення вампірів йому також відведене чільне місце [1]. Але, щоб впевнено припустити, що кінська зброя мала сакральне, а не утилітарне значення в процесах спалення упирів, даних недостатньо.

Змальовуючи загальний портрет обох судищ, неможливо не помітити, що він складається з однакових рис. Відбувається певна негативна подія: значуща для громади, така, яка має на неї сильний вплив. В обох описаних випадках – це епідемія з великою смертністю, в другому випадку ускладнена тим, що жертвою став царевич. Епідемії – класичний час, коли люди починають підозрювати діяльність упирів [2, с. 47], та в обох описаних випадках цікавим є те, що громада не стала шукати мертвого упиря на кладовищі, як зазвичай прийнято в уявленнях про вампірів. Для кримськотатарського «слідства» це цілком зрозуміло, адже убирі – переважно живі. Проте у випадку українського «слідства» це нехарактерний нюанс, що швидше суперечить європейській традиції, ніж відповідає їй.

В обох випадках звинувачені кровопивці не чинили жодного опору під час арешту і катувань, незважаючи на свої вірогідні надприродні можливості. Очевидно, вони не мали влади захистити себе. І це не здавалося у громаді дивним. Однак сильно контрастує із сучасними уявленнями про вампірів.

Арештованих катують, як звичайних злочинців, намагаючись отримати зізнання як головний доказ вини чи потрібну інформацію. Страту проводять через спалення – найпоширеніший метод боротьби з надприродними силами і вампірами зокрема. Проте вогнище має бути не абияке: потрібно знати секрет. Тут можна зазначити, що хоча спалення настільки поширене у різних культурних традиціях, що є другим по популярності методом посмертного вбивства вампіра – після дерев'яного кілка – але, на відміну від спалення відьми чи відлякування вогнем злих духів, вампіра не можна просто спалити: завжди є якісь нюанси.

В обох описаних випадках «надійним» джерелом інформації про наявність упирів та методи боротьби з ними стає випадкова людина, яка готова бути таким джерелом: у першому

випадку це дитина, у другому – чужоземець, тобто чужий для спільноти. Проте надзвичайна подія настільки сколихнула громаду, вплинувши на психічний стан людей, що вони готові повірити кому завгодно, якщо він надасть підходяще пояснення. Це цілком зрозуміле і широковідоме явище людської психіки, що в даному випадку засвідчує неординарність і жахаючу силу події, яка відбулася. Особливо варто відмітити, що як лікар-арап з кримського «слідства» вважався експертом у всіх тонкощах поводження з упирями, так і Гаврило з с. Нагуєвичі відразу ж зажив собі слави спеціаліста у цьому питанні.

І останнє, що об'єднує обидва випадки – розправа над упирями не допомогла виправити ситуацію: епідемії не припинилися, а царевич помер. Проте це ніяк не вплинуло на віру громади у вину упирів.

Є між судилищами і деякі відмінності. По-перше, це факт зізнання віщунів у кримському «слідстві» ще до катування, тоді як звинувачені селяни-упирі з с. Нагуєвичі не зізнавалися, доки їх не почали протягати через вогонь. І навіть після цього зізнавалися не всі. Таку ситуацію можна пояснити недостатньою повнотою даних, зафіксованих в літописі, або різним ставленням самих підсудних до свого становища. По-друге, у подіях XVI ст. влада брала активну участь, повністю розділяючи заботи щодо надприродної причини хвороби. А у подіях XIX ст. влада осудила дії селян і піддала суду вже «мисливців» на упирів. Така відмінність відображає загальну еволюцію поглядів та розвиток людського суспільства за два з лишком століття, і не має відношення до культурних особливостей, адже, як зазначав І. Франко, подібна практика суду була колись офіційною і на українських землях.

А отже, народна поведінка в надзвичайній ситуації, що знайшла втілення у «полюванні» та спаленні упирів, має більше спільного, ніж відмінного, засвідчуючи подібність як фольклорних уявлень, так і психологічних патернів.

Висновки. Уявлення про живих упирів-чаклунів були сильними ще у XIX ст. і мали широке поширення, так як надзвичайно подібні у слов'янському й тюркському середовищі. Український та кримськотатарський народ сприймав упирів як цілком реальну загрозу і частину свого суспільства, саме тому чаклуни не можуть опиратися законному, з погляду громади, суду, адже є елементами не з-за меж системи, а її частиною. Реакція людей на надзвичайні, неординарні і важкі для їх суспільства події однакова і для українців, і для кримотатар, незважаючи на історичні відмінності.

Український і кримськотатарський народи довгий час мешкають на прилеглих територіях, тому міжкультурний обмін та комунікація – явище закономірне і неминуче. Міжкультурна комунікація як об'єктивна реальність світу є сферою соціальної реальності, що формується в процесі взаємодії культур. Цей процес передбачає взаємопроникнення культурно-комунікативних смислів із збереженням самоїдентичності та індивідуальних особливостей народів. Тому подібність чи запозичення фольклорних мотивів не є явищем незвичним. Однак, зважаючи на приналежність українців та кримотатар до різних етнічних і релігійних спільнот, значна кількість схожих рис фольклорного образу при однаковому його сприйнятті носіями фольклору може свідчити про

давність, значущість і природність персонажа для обох культур, він розвивався разом із ними, залишаючи незмінним своє ядро, а не був пізнім запозиченням.

Дотичні точки та взаємовплив української й кримськотатарської культур, а також їх подібність, що випливає з загальнолюдських цінностей, чи відмінність, продиктована особливостями історичного розвитку, досліджені не достатньо. Цей напрям має великий потенціал як джерело історичних, фольклорних, соціальних, психологічних даних.

Вампір-упир, давність його образу та повнота увібраних смислів, походження, причини широкого міжкультурного поширення та незмінної популярності у народній свідомості також варті глибшого вивчення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Melton John Gordon. The Vampire Book: The Encyclopedia of the Undead. Canton, 1994. 640 p.
2. Жовтий С. Відображення міфологічних уявлень про вампірів у житті українців другої половини XVII – початку XIX століття. *Україна у світовій історії*. 2014. № 1(50). С. 46–54.
3. Жовтий С. Образ вампіра в українській демонології. *Одеські етнографічні читання. Локальна та регіональна специфіка традиційної культури*. 2013. С. 214–222.
4. Франко І. Я. (Мирон). Спалення упирів в с. Нагуєвичах в 1831 р. *Київська старовина*. 1890. Т. 29. С. 101–120.
5. Новий літописець. 24. XVII ст.
6. Гуманенко Л. П. Кримськотатарський фольклор і його особливості. *Культура народів Причорномор'я*. 1999. № 6. С. 313–315. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/handle/123456789/92012> (дата звернення: 01.05.2023)